

JUDr. Michal DURDIK
osztályvezető
Szlovákiai Szövetkezeti Földművesek Szövetsége
/Csehszlovákia, Bratislava/

A CSEHSZLOVÁKIAI SZÖVETKEZETI FÖLDMŰVESEK SZÖVETSÉGÉNEK JOGI HELYZETE

A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban a szocialista jogrend a szocialista társadalom építésének aktív eszköze. A szocialista jogrend természetesen a mezőgazdaság szakaszán is aktív szerepet tölt be. Segíti Csehszlovákia Kommunista Pártja agrárpolitikájának realizálását. Eszköze volt a kizsákmányolás korlátozásának, majd később a kizsákmányoló osztályok teljes likvidálásának felvainkon. A fejlődés további szakaszában - a mezőgazdaság szocialista átalakítása utáni időszakban - a szocialista jogrend a gazdálkodás szocialista formájának megszilárdulását szolgálta - mind az állami, mind pedig a szövetkezeti szektorban -, vagyis elősegítette az állami gazdaságok és az egységes földművesszövetkezetek gazdasági-szervezeti megszilárdulását, a szocialista társadalmi, főleg termelési viszonyok elmélyülését.

I.

Az új földművesszövetkezeti jogrend szükségessége a CSSZSZK-ban

Az eltelt 30 esztendő folyamán a Csehszlovák Szocialista Köztársaság mezőgazdasága - a CSKP vezetésével, a szocialista állam és a munkásosztály segítségével - jelentős társadalmi-közgazdasági, szocialista átalakuláson ment keresztül. Teljesült a CSKP 1949-ben tartott IX. kongresszusának határozata.

A falu szövetkezetesítése összhangban volt a dolgozó parasztság, a munkásosztály és az egész társadalom érdekeivel.

A parasztságnak a szocializmushoz vezető útján formálódott a szocialista társadalom új osztálya, vagyis a szövetkezeti parasztság társadalmi osztálya. Létrejött a szocialista társadalom szilárd osztályalapja. Ehhez természetesen hozzájárult a mezőgazdaság jogi helyzetének rendezése is. Az egységes földművesszövetkezetek jogi helyzetét szabályozó 49/1959. számú törvény a mezőgazdaság szocialista átalakulásának befejeződése idején született. Azóta az egységes földművesszövetkezetek nagyon sokat fejlődtek. A hatvanas évek folyamán mind szervezeti, mind pedig gazdasági szempontból megszilárdultak. A CSKP XIV. kongresszusa után a fejlődésük lényegesen meggyorsult.

Csehszlovákia mezőgazdaságának fejlődésére nagy hatással volt az egységes földművesszövetkezetek fokozatos egyesítése, nagy termelőegységek létrehozása. Míg például 1960-ban - a földművesszövetkezetekről szóló 49/1959. számú törvény érvényesülésének idején - 10 ezer 816 efsz átlag 420 hektár mezőgazdasági területen gazdálkodott, addig 1979. év első hónapjaiban, amikor az efsz-ek száma 1779-re csökkent, a mezőgazdasági átlagterület pedig több mint 2000 hektárra növekedett.

A szövetkezeti mezőgazdaság fejlettségének színvonalával azonban nem volt összhangban az efsz-ek és a szövetkezeti parasztság társadalmi szerepének és jogi helyzetének értelmezése. Vagyis az érvényben lévő jogszabályok nem feleltek meg a megváltozott körülményeknek.

Az persze igaz, hogy az egységes földművesszövetkezetekről szóló 1959-ben született törvény a mintaalapszabállyal együtt kedvező hatással volt a mezőgazdaság új termelési viszonyainak és az efsz-ek szilárdulására, de egyben az is igaz, hogy érvényesülésének tizenöt éve után már nem felelt meg a fejlődés új szakaszának.

A módosított, vagyis az új jogszabályok célja és alapelvei

Az új földművesszövetkezeti törvény és az új jogszabályok az alábbi célokat szolgálják:

1. Az egységes földművesszövetkezetek és további szocialista szövetkezeti mezőgazdasági szervezetek vezető szervei felépítését és tevékenységét úgy formálni, hogy az összhangban legyen azokkal az új feltételekkel, amelyek a nagy termelő egységek létrejöttével, az irányítás, illetve üzemigazgatás korszerűsítésével, a szövetkezeti tagoknak az irányításban való fokozottabb részvételével jönnek létre.

2. A szocialista állam irányító és szervező munkájának megszilárdítását az efsz-ek és a további szocialista szövetkezeti mezőgazdasági szervezetek irányában.

3. Az összpontosított földek szövetkezeti használati jogának olyan módosítását, amely feljogosítja az efsz-eket az összpontosított területek kihasználására olyan termelési feladatok teljesítése céljából, melyek működésük lényegét képezik, s e törvény által meghatározott jogi normák és további olyan jogi normák tartalma között összhangot teremteni, amelyek törvényesítik a szocialista mezőgazdasági szervezetek földhasználati jogát.

4. A szocialista munkajogszabályok általános alapelveivel összhangban közös nevezőre hozni a szövetkezeti tagok és az alkalmazotti viszonyban levő dolgozók munkajogi normáit az efsz-ekben.

5. Kedvező feltételeket teremteni és széleskörű lehetőséget a szövetkezetközi együttműködés fejlesztésének és annak, hogy az efsz-ek együttműködése további szocialista szervezetekkel - főleg mezőgazdasági szervezetekkel - kibontakozzon.

Az új földművesszövetkezeti törvény tehát lehetővé teszi és segíti az efsz-ek tényleges nagyüzemi termelést folytató vállalatokká való formálódását, azt, hogy a termelésben

érvényesüljenek az ipari módszerek, hogy az új helyzet által teremtett követelményekkel összhangban emelkedjen a tervezés és a nyilvántartás színvonala, érvényesüljenek az önálló elszámolási rendszer, a hozrascot alapelvei; hogy a külkapcsolatokban - a CSKP XIV. kongresszusának határozata alapján - előtérbe kerüljön a kooperációs és az integrációs viszonyok fejlesztése.

Az új földművesszövetkezeti törvény például az állam irányító szerepének elmélyítését a szövetkezeti demokrácia fejlesztésével szoros összefüggésben feltételezi, Egy olyan fejlődési folyamat kibontakozásával, amely a szövetkezeti tagoknak az irányításban és a szövetkezeti ügyek megoldásában való mind következetesebb részvételét tükrözi.

A földművesszövetkezeti törvény - az efsz-ek gazdasági és társadalmi feladatainak megvitatása céljából - törvényesíti az efsz-ek konferenciáit és országos kongresszusát. A demokrácia elmélyülése pedig szinte törvényszerűen az efsz-ek országos kongresszusa politikai jelentőségének növekedéséhez vezetett. Az országos kongresszust a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormánya a Nemzeti Front Központi Bizottságával és a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége Központi Bizottságával való együttműködésben hívja össze.

A földművesszövetkezeti törvény értelmében az egységes földművesszövetkezet a szövetkezeti parasztok és a szocialista nagyüzemi szövetkezeti termelésben részt vevő további dolgozók önkéntes szervezete, illetve tömörülése. Népi szövetkezet és egyben önkéntes társadalmi szervezet.

A földművesszövetkezetek jogi helyzetének új szabályai a földművesszövetkezeti jogokat szabályozó előírások eddigi rendszeréből indulnak ki, ami elsősorban is abban jut kifejezésre, hogy a földművesszövetkezeti törvény mellett megmaradt a hagyományos mintaalapszabály is. A mintaalapszabály, mint az efsz-ek belső életének alaptörvénye, a szövetkezetek

alakulásának és megszilárdulásának idején rendkívül pozitív szerepet töltött be. A mintaalapszabálynak ez a szerepe a szocialista mezőgazdaság, főleg azonban a szövetkezetek fejlődésének további szakaszában is megmarad.

Az eddigi helyzethez viszonyítva - mint az már az előbbiekben is érzékeltettük - módosul a mintaalapszabály elkészítésének módja és jogrendi jellege. Míg például eddig a mintaalapszabály-javaslatot /az esetleges módosítást és kiegészítést is/ az efsz-ek országos kongresszusa tárgyalta meg és határozatilag az foglalt e kérdésben állást, majd a kormány hagyta jóvá, addig az új eljárások értelmében a mintaalapszabályt a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormánya adja ki a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége Központi Bizottságával való véleményegyeztetés után. Ezt az eljárás módosítást szükségessé tette a szocialista mezőgazdaságunk dinamikus fejlődése és azoknak a társadalmi viszonyoknak a gyors ütemű fejlődése, amelyek a mintaalapszabályban is körvonalazva vannak. A mintaalapszabály elkészítésének új formái lehetővé teszik - amennyiben azt a társadalmi érdekek igénylik - a jogrendi szférában rugalmasabban reagálni a földművesszövetkezetek termelési és társadalmi viszonyainak gyors fejlődésére, abból a célból, hogy a jogszabályok és előírások aktív szerepet tölthessenek be az említett viszonyok fejlődésének jogrendi szabályozásában.

Az egységes földművesszövetkezetek a saját alapszabályukat a kormány által kiadott mintaalapszabály alapján dolgozzák ki. Persze, szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy ez kötelező jellegű feladat. Tehát a szövetkezetnek kötelessége, hogy a saját alapszabályát a sajátos helyi feltételekhez igazodva a mintaalapszabály alapján dolgozza ki. A szövetkezet saját alapszabálya időbeni és helyes kidolgozásának szükségességét és jelentőségét hangsúlyozza az is, hogy a mezőgazdaság állami irányító szervének, a járási mezőgazdasági igazgatóságnak és a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége járási bizottsá-

gának kötelessége hatékony segítséget nyújtani a szövetkezet alapszabályának kidolgozásában, illetve elkészítésében. Az említett járási szerveknek elsősorban is arra kell ügyelniük, hogy ne kerüljön sor az alapszabály kidolgozásának indokolatlan elodázására, s hogy az alapszabály összhangban legyen a jogrendi előírásokkal.

A mintaalapszabálynak, mint a szövetkezetek belső élete alaptörvényének hagyományos küldetése eredményezte azt, hogy a földművesszövetkezeti törvény több fejezete - főleg azok, amelyek a szövetkezetek belső viszonyait szabályozzák - a mintaalapszabályban is megtalálhatók. Ezt nem lehetett elkerülni, tehát szükséges volt ezt a megoldást választani, mert másként nem lehetett volna a szövetkezetek életével és működésével kapcsolatos alapvető kérdéseket a mintaalapszabályban és a szövetkezetek saját alapszabályában sem komplex módon rendezni.

Az említett okok miatt a földművesszövetkezeti törvényből főleg azok a fejezetek kerültek be a mintaalapszabályba, amelyek a szövetkezet jellegét és küldetését, feladatait és működését, a tagsági viszonyt, a szervezést és irányítást, valamint a föld és a további termelőeszközök összpontosítását, közös használatát érintik.

A mintaalapszabály legfontosabb fejezete az, amely meghatározza a szövetkezeti tag alapvető jogait és kötelességeit. A szövetkezeti tag alapvető jogainak és kötelességeinek száma lényegében azonos, mint eddig volt. A szövetkezeti tag alapvető jogainak száma - a szövetkezeti taggal szemben támasztott nagyobb követelményekkel összhangban - szaporodott azzal a joggal, hogy a szövetkezeti tagnak joga van a szövetkezet segítségét élvezni politikai és szakmai ismereteinek bővítéséhez, szakképesítésének növeléséhez, amit a MÉM a SZFSZ együtt biztosít.

A szövetkezet szervezeti felépítésével és az irányító

munkával kapcsolatos fejezet hangsúlyozza, hogy az üzemi irányítás racionális módszerének a szövetkezeti demokrácia és a vezető személyi felelőssége elvére kell épülnie. A mintaalapszabály rendkívüli figyelmet szentel a szövetkezet egyes szervezeti egységei termelési értekezleteinek, amelyek hatékony formái az irányításnak és a tagok részvételének az irányításban, valamint a szövetkezet ügyeinek, problémáinak megoldásában.

Az SZFSZ tagjai a bizottságokon keresztül vesznek részt a szövetkezet irányításában, pl. a szövetkezet szociális bizottságának működésére egyrészt jellemző mindazoknak a feladatoknak a teljesítése, amelyek abból adódnak, hogy a szövetkezet a szociális biztosítás szerve, másrészt abból a tényből, hogy a szövetkezet köteles megteremteni a tagságról és a további dolgozóiról való komplex szociális gondoskodás feltételeit.

A munkabiztonsági és egészségvédelmi bizottság, amely a szövetkezetben a munkabiztonsági és egészségvédelmi intézkedések társadalmi ellenőrzésének legfőbb láncszeme, azokat a feladatokat teljesíti, amelyeket a munkabiztonsági és egészségvédelmi előírások tartalmaznak, s melyekre a Szövetkezeti Földművesek Szövetségének módszertani utasításai rendszeresen figyelmeztetnek.

A szövetkezetek házi rendjét, amelynek hasonló szerepe van, mint az állami szervezetekben, a szövetkezetek a rendelkezésükre bocsájtott minta alapján dolgozták ki és a taggyűlések hagyták jóvá.

A munkaviszonnyal kapcsolatos jogi előírások betartása felett - hasonlóan, mint a szakszervezet az állami vállalatokban - a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége gyakorol ellenőrzést és módszertani szempontból irányítja a szövetkezet békéltető bizottságának működését.

A mintaalapszabály rendkívüli figyelmet fordít a szövet-

kezet társadalmi tevékenységének. Ez a körülmény logikus következménye annak a ténynek, hogy a szövetkezet nemcsak gazdálkodást folytató gazdasági szervezet, hanem egyben a szövetkezeti tagoknak olyan társadalmi szervezete, melynek a társadalmi tevékenysége politikai, kulturális és szociális kérdésekre is kiterjed.

A szövetkezet, amely a taggyűlés határozata alapján a Szövetkezeti Földművesek Szövetségének alapszervezete - a társadalmi tevékenységének keretében azokat a feladatokat is teljesíti, amelyek mint alapszervezetre a Szövetség alapszabályából és szerveinek határozatából hárulnak; a szövetkezet szervei egyben vezető szervei a Szövetség alapszervezetének is. A mintaalapszabálynak ez a fejezete egyértelműen határozza meg az SZFSZ-nek az egységes földművesszövetkezetekhez való viszonyát és jogi helyzetét.

A Szövetkezeti Földművesek Szövetségének 1972-ben, vagyis az egységes földművesszövetkezetek VIII. kongresszusán jóváhagyott alapszabálya érvényesülésének idején a mezőgazdaságban, főleg az egységes földművesszövetkezetekben mélyreható változások születtek. Ezek tükröződtek a mezőgazdasági nagyüzemi termelés fejlődésében, a termelőbázis szerkezetében és ezzel kapcsolatosan a termelési viszonyokban is.

Az egységes földművesszövetkezetek VIII. kongresszusán jóváhagyott és eddig érvényben levő alapszabályok hatékonyan szolgálták a Szövetség tevékenységének kibontakozását. A CSKP XV. kongresszusa, valamint a CSKP KB 1979. márciusában tartott 13. ülése az SZFSZ-nek nagyon igényes feladatokat adott. A Szövetségnek főfeladata hatékonyan elősegíteni a párt gazdaságpolitikájának realizálását, a szövetkezeti demokrácia fejlesztését és elmélyítését, nevelni a szövetkezeti funkcionáriusokat és tagokat és fokozni elkötelezettségről tanuskodó helytállásukat a termelésben, társadalmunkban a Nemzeti Front szerepének fejlesztésében, s természetesen a fejlett szocialista társadalom építésének időszakában az egész nép-gazdaság fejlesztésében.

Ahhoz, hogy a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége teljesíteni tudja küldetését alapvető feltétel jött létre, mégpedig 1976-ban a földművesszövetkezetek jogi helyzetének új rendezésével, amely első ízben emelte törvényerejű követelménnyé a Szövetkezeti Földművesek Szövetségének feladatait az egységes földművesszövetkezetek társadalmi tevékenységében.

Az egységes földművesszövetkezetek 1979-ben tartott IX. kongresszusa óta a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége - a Csehszlovák szövetségi államrendszerrel összhangban - egységes és országos társadalmi szervezet, élén a központi bizottsággal. A Szövetség a Nemzeti Frontnak egyik tagszervezete. A Cseh Szocialista Köztársaságban és a Szlovák Szocialista Köztársaságban, vagyis a Szövetség területi szervezeteinél élén a cseh, illetve a szlovák bizottság, illetve vezetőség áll. E bizottságokra hárul az az igényes feladat, hogy az államszövetséghez tartozó két köztársaság területén lévő járásokban és szövetkezetekben - a Szövetség járási bizottságainak közreműködésével - irányítsák a politikai-szervező munkát. Az SZPSZ szervezeti strukturájának módosítása lehetővé teszi, hogy a Szövetkezeti Földművesek Szövetsége munkájának, sokrétű tevékenységének nagyobb hányada az egységes földművesszövetkezetekben és azok egyes munkaközösségeiben bontakozzon ki.

A szövetkezeti parasztság jogvédelmének biztosítása érdekében - főleg munkajogi kérdésekről, a jogszabályok és előírások betartásának, valamint az üzemi étkeztetése, a munkabiztonság és egészségvédelem társadalmi ellenőrzéséről van szó - a Szövetség hasonló tevékenységet fejt ki, mint az állami vállalatokban és intézményekben a Forradalmi Szakszervezeti Mozgalom.

A Szövetség módosított, illetve kiegészített alapszabálya hangsúlyozza tagjainak megválaszthatását a Szövetség összes

szerveibe, továbbá a demokratikus centralizmus és a kollektív vezetés érvényesítésének szükségességét.

A Szövetség tevékenysége elsősorban is a CSKP gazdasági politikájának realizálására összpontosul. Ebből a célból szervezi és irányítja a szövetkezeti tagok szocialista munkaversenyét, fejleszti azok kezdeményező készségét, terjeszti a haladó termelési tapasztalatokat, közreműködik a rejtett tartalékok, illetve a termelésfejlesztési lehetőségek feltárásában és törődik azzal is, hogy az egységes földművesszövetkezetek minél jobban érvényesítsék a gazdaságosság elvét.

A Szövetség nagy figyelmet szentel annak is, hogy az egységes földművesszövetkezetek betartsák a szocialista törvényességet és érvényesítsék a szövetkezeti demokráciát; hogy javítsák a munka- és életfeltételeket; fejlesszék a kulturális nevelő munkát és az érdekköri tevékenységet; továbbá, hogy gondoskodjanak tagságuk és alkalmazottjaik üdültetéséről, gyógyfürdői kezeléséről és azoknak a további feladatoknak a teljesítéséről, amelyek a Szövetség alapszabályában említve vannak.

A Szövetség alapszabályának egyes részei - az egységes földművesszövetkezetek IX. kongresszusa utáni időszakban - részletes feldolgozásban be lettek iktatva a Szövetség munkaprogramjába, az ügyviteli és a szervezeti szabályokba, valamint a Szövetség összes szervének és szervezetének munkatervébe.

A Szövetkezeti Földművesek Szövetségének módosított alapszabálya tehát teljesen összhangban van a földművesszövetkezetek jogi helyzetét szabályozó új törvénnyel. Ez az összhang biztosítja annak, hogy a Csehszlovákiai Szövetkezeti Földművesek Szövetsége sikeresen teljesíti a megszaporodott feladatait.

- . -

Végezetül szükségesnek tartom megjegyezni, hogy Szövet-

ségünk küldetésének és társadalmi szerepének helyes irányu formálódásához nagy mértékben hozzájárultak azok a tapasztalatok is, amelyeket a testvéri szocialista országokban és a mostanihoz hasonló nemzetközi konferenciákon szereztünk. Szövetségünk jelenlegi helyzetének kialakulásához nagy-

ban hozzájárultak a Magyar Népköztársaság jogászainak gazdag tapasztalatai is, főleg azoknak a magyar jogászoknak a tapasztalatai, akik a jogtudományok és a pedagógiai elmélet szakaszán, de a szövetkezetek mindennapi életében előforduló jogi kérdések megoldásában, pl. a TOT-nál és a Területi Szövetségeknél gazdag ismeretekkel rendelkeznek és segítenek nekünk, megmutatják a szocialista mezőgazdaságot érintő jogi előírások módosításának helyes útját. Ezért a baráti segítségért elismerés és köszönet jár Nekik.